

De duivenzolder in de gemeentetoren te Houten

Kerktorens zijn vaak een verblijfplaats voor wilde duiven, maar ook voor postduiven die na hun vlucht niet meer terugkeren naar hun hok en zich aansluiten bij de wilde duiven. Vanwege de vervuiling die de duiven binnen in de torens veroorzaken met hun uitwerpselen en nestmateriaal waardoor vaak storingen aan het uurwerk en de luidinstallatie optreden, worden de openingen aan de toren tegenwoordig met gaas afgesloten. Maar de duiven blijven overnachten op wind-beschutte plaatsen aan de buitenkant van de torens. Hun voedsel zoeken ze in de omgeving, in de hoop eens naar binnen te kunnen om te nestelen.

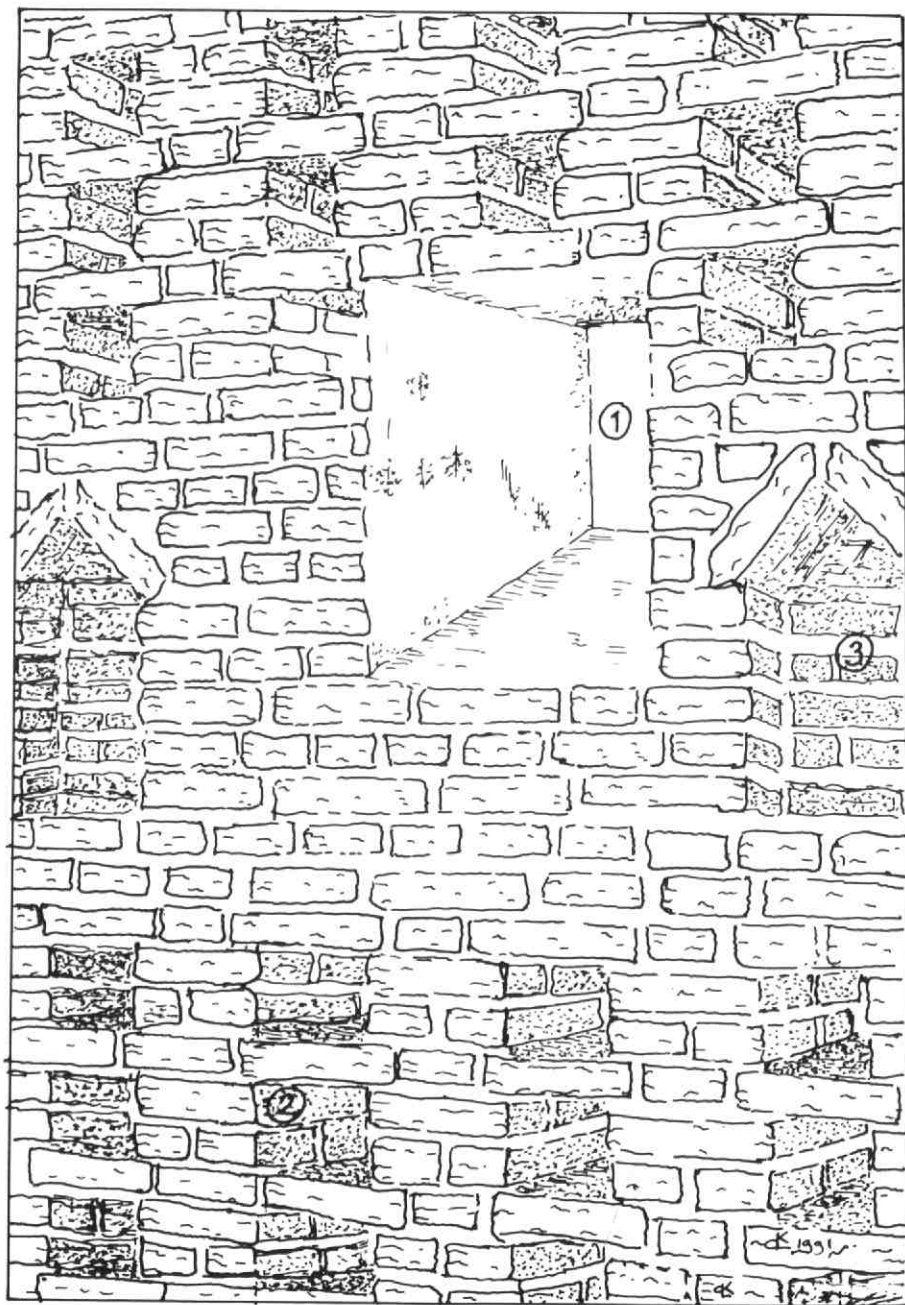
Een kerktoeren moet voor duiven wel een erg aantrekkelijke verblijfplaats zijn dat ze er ontberingen voor over hebben. Dat wist het kerkbestuur van Houten in 1535 ook al, want toen men in dat jaar startte met de bouw van een nieuwe toren voor de kerk op het plein¹ is aan de aannemer opdracht gegeven in de toren een duivenzolder in te richten. In de tweede geleding van de toren zijn aan de vier zijden in het metselwerk 370 nissen gemetseld met een afmeting van 16,5 x 16,5 cm en een diepte van 42 cm, die geschikt zijn als broedplaats voor duiven. Aan de noord- en aan de oostkant is een vliegopening aangebracht zodat de duiven bij storm konden kiezen aan welke kant ze wilden landen. Het vloeroppervlak van de duivenzolder meet 18 m² en de hoogte is 4.00 m zodat de gehele ruimte 72 m³ bedraagt. Dat was ook wel nodig, want met 370 broedplaatsen was het mogelijk dat er even zoveel duivenparen konden broeden hetgeen betekende dat er dan 742 duiven in die ruimtes moesten leven.

Een goed beheer was dus noodzakelijk maar, daar stonden dan ook inkomsten tegenover. Deze kwamen uit de verkoop van de jonge duiven en later in het jaar na de selectie ook van oudere duiven die door jonge werden vervangen. Een tweede bron van inkomsten was de verkoop van duivenmest. In de rekeningen van het wereldlijke bestuur van de bisschop van Utrecht over de jaren 1378-1573² worden regelmatig aankopen van duiven vermeld voor de maaltijden van de bestuurders. De duiven werden gekocht per paar. Eén losse duif werd daarbij als een *half paar* aangeduid. Er was geen sprake van 7 duiven, maar van 3½ paar! Het beheer van

→
Opmetingsteke-
ning van de
duivenzolder in
de gemeentetoren
(bij de N.H. kerk)
te Houten.
tekening: L.M.J.
de Keijzer, 1991.

1. Rijksarchief Utrecht, Kapittel St. Marie nr. 40⁸ fol. 412 1520-1538.

2. K. Heringa, Rekeningen over het wereldlijke gezag van de bisschop van Utrecht, 1932.

① Vliegopening ② Duivenbroedplaatsen ③ Kaarsnis

de duiven was een taak van de koster.

Op een lijst van inkomsten van goederen die behoorden aan de kerk van Houten uit 1582 lezen we:

"Item placht den coster van de duiven op ten toorn wat te hebben. Dan zij zijn inde wijter opten sneu geschooten, van armoede gestorven, aen de bergen gevangen, dat er nu het vierendeel van de duiven niet en is datter 't jaer was, Dus behoorde men den coster wel te alimenteren"³.

Vermoedelijk mocht de koster de inkomsten van de duiven in hun geheel houden en hoefde hij er zelfs geen verantwoording van af te leggen, dit in tegenstelling tot het kerkbestuur, dat van zijn inkomsten wel verantwoording moest afleggen. Een reden waarom er zo weinig aantekeningen van zijn terug te vinden in de archieven.

In 1798 is de toren door het kerkbestuur als zoveel andere kerktorens in ons land overgedragen aan het burgerlijk bestuur. Sindsdien is Houten eigenaar en beheerder van de toren. Gegevens over de toren moeten we dus vanaf dat jaar zoeken in het gemeentearchief van Houten. Maar er is weinig van terug te vinden, behalve dat in 1909 en 1912 het gemeentebestuur van Houten de duivenmest uit de toren verkoopt⁴. Beide keren aan de heer P.J. Versteegh uit Amerongen (in 1909 voor f 10,62 en in 1912 voor f 16,50). De duivenmest werd toen gebruikt voor bemesting in de tabaksteelt.

Nu de toren wordt gerestaureerd zullen ook de gebreken aan de duivenzolder worden hersteld. Ook de twee kaarsnissen aan de noordkant die aangeven dat je een duif beter bij kaarslicht dan bij daglicht kon vangen....

Houten,
L.M.J. de Keijzer.

3. R.A.U., Statenarchief 937^a fol. 124^a 1582.

4. Gemeentearchief Houten nr. 201, 20-1-1909 en 13-3-1912 (aanwezig op het gemeentehuis te Houten).